

כמו שמותר לדחוף את הלכלוך על ידי הורדת מים אשר הרבה פעמים לא היה יורד אם לא היו מורידים את המים הזורמים בשפע ובכח לדחוף את אשר בתוכו, היה נחשב הכיור ממש כסתם יותר מצינור שעלו בו קשקשין, ולכן כמו שמותר לדחוף ולהוריד על ידי מים כך מותר גם על ידי פאמפע, הואיל ומראש בנוי באופן כזה שתמיד צריכין לדחוף ולהוריד הקליפין ולכלוך שבתוכו, פעם במים ופעמים בדבר אחר. וכמו שמותר לנקות חלון שעשוי להאיר שנתלכלך ואינו מאיר, ולא חשיב בהדחתו כבונה או עושה חלון בשבת, כך מותר גם לדחוף את הסתימה של בית הכסא, וגם פשוט דה"ה שמותר להוציא סתימה אפילו מצואר של בקבוק גדול שמחובר לקרקע. והטעם משום שבקבוק סתום לא פקע שם בקבוק. משא"כ בצינור שעלו בו קשקשין צריכים ע"כ לדחות ולפרש דמיירי דוקא באופן כזה שבגלל הקשקשין פקע מיניה שם צינור, משא"כ בנידון דידן במושב בית הכסא שמותר לנקותו אם נתלכלך במים, ולעשותו בכך ראוי לשיבה, כך גם מותר להוריד בכח הסתימה שבתוכו.

'מינקת שמת בעלה בתוך עשרים וארבעה חדש הרי זו לא תתארס ולא תינשא...' —
 'בדבר האלמנה שבעלה מת במלחמה, אשר יש לה כבר י"ג חדשים אחר מיתת בעלה, והילדה שנולדה לה אחר מיתת בעלה כבר גמלתה בזמן שנוהגות הנשים בזמן הזה, ולא מצד מחשבת לינשא, ואין חסר לה להתינוקת כלום מחמת שהמלכות שולחת לה בעדה כסף ככל הצורך לה בעדה מחמת שאביה מת במלחמה, ונזדמן לה עתה אחד מידידי בעלה שרוצה לישאנה ולהשגיח על בניה, שזהו טובה גדולה להבנים, ועד שתינשא לו יעברו עוד שנים או שלשה חדשים שכבר יהיו יותר מט"ו חדשים ממיתת בעלה, ואי אפשר לפניו לחכות יותר זמן, וגם הרבה אינשי יש ממשפחתו שאם ירצה לחכות יותר יעכבוהו מלישאנה, שלפניה הוא הפסד גדול, שלא מצוי מי שירצה ליקח אלמנה עם ילדים — שלכן פשוט שמותרת לינשא לו, ואם אפשר טוב לחכות עד אחר י"ח חדש מלידת בתה, אבל כשלא אפשר יש להתירה תיכף אף כשעדיין ליכא ט"ו חדש'. (אגרות משה אה"ע ח"ד מט)

דף סא

'היא אומרת להניק והוא אומר שלא להניק — שומעין לה, צערא דידה הוא' — רש"י מפרש שמצטערת מהחלב שבדדיה. ויש שנראה מדבריהם שהכוונה לצער נפשי שיש לה לפרוש מִבְּנָה. (ערמב"ם ור"ן).

ור"י בן מגאש מפרש: צער ההנקה הוא עליה, וכשהיא רוצה בצער עצמה מה אכפת לו לבעל, הלכך שומעים לה. (ולפירוש זה אף במקום שאינה מצטערת במניעת ההנקה שומעים לה).

'כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ... והרחצת פניו ידיו ורגליו' — אף על פי שאינה אלא שופכת המים בלבד, שאילו הרחצה ממש פשוט שאסור, שבלא רחיצה גם כן אסור ליגע אפילו באצבע קטנה. (ר"ן ועוד).

ונראה שאין הדבר מוסכם על דעת הכל, כי בהגהות אשר"י הביא מהר" שמואל שאעפ"י שאין משתמשים באשה, דרך שפחות מותר לרחוף, כמו שאמרה אביגיל לרחוף רגלי עבדי אדוני, וכגון במרחץ שרבים מצויים שם, מותר להשתמש באשה כגון נכרית או שפחות הרחצות אותנו במרחץ. ומדסתם להתירא משמע לכאורה אפילו רחיצה ממש. ולדבריו יש לפרש 'מרחצת' כפשוטו, שבאשתו נדה אסור הדבר משום שזו דרך קירוב אבל בלא"ה לא היה איסור משום הנגיעה, כי דרך שפחות היא. (צ"ע).

'רב פפא אמר אפילו תמרתא דהנוניתא' — ע' במצוין לעיל ח (חוברת קנ) — מאמרי רב פפא העוסקים בתמרים ובשיכר.

'כל דאית ליה ריחא ואית ליה קיוהא' — כלומר ריח או קהות. (עפ"י רש"י; לבוש ומשנה ברורה קסט,א).

'אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו קא יתבי...' —
'... ובש"ס משמע עוד ביותר, דאפילו באדם דעלמא שאינו משמשו, אם אירע שעומד שם בשעה שמביאין לו דבר ריחא וקיוהא, צריך ליתן לו מעט לטעום כדי שלא יבוא לידי סכנה. והש"ס במימרא דרב הונא שם וכן השלחן-ערוך דנקטו דינם בשמש — אפשר משום דאורחא דמילתא נקטו, שהשמש בודאי עומד שם בשעה שמביאו, מה שאין כן באדם אחר אינו דרך שיושב בשעה שאוכלין. ואפשר דמטעם זה המנהג בכל ישראל כשאדם נכנס לבית חבירו בשעה שאוכלין, קורין לו לאכול'. (באור הלכה קסט,א)

(ע"ב) 'אינו כופה... ולא ליתן תבן לפני בהמתו, אבל כופה ליתן תבן לפני בקרו' — יתכן שלכך נאמר ביעקב ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמרים — הקדים שפחות לעבדים, בניגוד לכל מקום במקרא, מפני שהשפחות היו מיוחדות לצאן בלבד ואילו העבדים לגמלים ולחמורים. (עפ"י משך חכמה בראשית ל, מג)

*

'עוד שאלת: אשה שבעלה מצער אותה הרבה, עד שמרוב הצער היא מואסת אותו. והכל יודעים שהוא אדם קשה הרבה. והיא אינה יכולה לסבול אותו לרוב הקטטות והמריבות, וגם שהוא מרעיבה עד שהיא שנאה את החיים...' —

קרוב הדבר בזה שיוציא ויתן כתובה. דקיימא לן 'לחיים ניתנה ולא לצער', דנפקא לן מקרא: כי היא היתה אם כל חי... ומקרא מלא דיבר הכתוב: טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב. ועוד כתוב: טוב ארוחת ירק ואהבה שם משור אבוס ושנאה בו — הרי שיותר קשה היא מריבה מחסרון מזונות. ואיזו טובה יש לאשה שבעלה מצערה במריבה בכל יום.

ואפילו לכופף אותו להוציא יש לדון מקל וחומר דבעל פולפוס, דהשתא מפני ריח הפה כופין, מפני צער תדיר שהוא מר ממות, לא כל שכן?...

ואף על פי שיש בתשובת גדולי האחרונים ז"ל שאין כופין בזה כלל, אנן לאו קטלי קני באגמא אנן, ומלתא דתליא בסברא אין לדיין אלא מה שענינו רואות... ואילו הוה דידהו, לא אמרי הכי. והרשב"א ז"ל כתב בתשובה כדברינו.

ומכל מקום, אם היא מרוב שיחה וכעסה הולכת לבית דין ותובעת כתובה, לא הפסידה כלום. ורחמנא ליצלן מעלבון העלובות. וכי כך עונין את המעוקות? וכמו שאמרו (בבראשית רבה) על יעקב. וראוי לבית דין לגעור בו ולקרוא עליו את המקרא הזה: הרצחת וגם ירשת, שזה יותר קשה ממות... והדיין הכופה לחזור לבעלה אם מרדה, כדין הישמעאלים — מגדין אותו. (תשב"ץ ח"ב ח)